

तेस्रो लिङ्गी व्यक्तिहरूको विवाह तथा सन्तान प्रतिको धारणा
(नौलो बिहानी पोखरामा आवद्ध तेस्रो लिङ्गीहरूको अध्ययनमा आधारित)

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकि तथा सामाजिकशास्त्र संकाय
अन्तर्गत समाजशास्त्र विभागमा समाजशास्त्र विषयको
स्नातकोत्तर तहका उपाधिको लागि प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधकर्ता

एलिना गुरुड

क्याम्पस रोल नं. : ५६८/०७०

त्रि.वि.दर्ता नं.: ६-२-४८-४०३-२०११

परीक्षा रोल नं.: ४८०१२०/०७३

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
मानविकि तथा सामाजिकशास्त्र संकाय
समाजशास्त्र तथा ग्रामिण विकास विभाग
पृथ्वीनारायण क्याम्पस, पोखरा

२०७७

सिफारिस पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, पृथ्वीनारायण क्याम्पस, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र संकाय, समाजशास्त्र तथा ग्रामिण विकास विभाग अन्तर्गत समाजशास्त्र विषयमा स्नातकोत्तर तहको आंशिक आवश्यकता परिपूर्तिका निम्ति शोधार्थी छात्रा एलिना गुरुङ्गद्वारा “तेस्रो लिङ्गी व्यक्तिहरूको विवाह तथा सन्तान प्रतिको धारणा (नौलो बिहानी पोखरामा आवद्ध तेस्रो लिङ्गीहरूको अध्ययनमा आधारित)” शीर्षकमा तयार पारिएको शोधपत्र आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि मूल्याङ्कन समिती समक्ष सिफारिस गर्दछु ।

.....

मुकुन्द लम्साल

शोध निर्देशक

समाजशास्त्र तथा ग्रामिण विकास विभाग

पृथ्वीनारायण क्याम्पस, पोखरा

मिति : २०७७/११/१८

स्वीकृति पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, पृथ्वीनारायण क्याम्पस, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र संकाय, समाजशास्त्र तथा ग्रामिण विकास विभाग अन्तर्गत समाजशास्त्र विषयमा स्नातकोत्तर तहको आंशिक आवश्यकता परिपूर्तिको निमित्त छात्रा एलिना गुरुडले यस विभागमा प्रस्तुत गर्नुभएको “तेस्रो लिङ्गी व्यक्तिहरूको विवाह तथा सन्तान प्रतिको धारणा (नौलो बिहानी पोखरामा आवद्ध तेस्रो लिङ्गीहरूको अध्ययनमा आधारित)” शीर्षकमा तयार पारिएको शोधपत्र मूल्याङ्कन समिती समक्ष पेश भई स्वीकृति प्रदान गरिएको छ ।

मूल्याङ्कन समिती

.....
मुकुन्द लम्साल
शोध निर्देशक
समाजशास्त्र तथा ग्रामिण विकास विभाग
पृथ्वीनारायण क्याम्पस, पोखरा

.....
श्रीधर पोखेल
बाह्य परीक्षक
समाजशास्त्र तथा ग्रामिण विकास विभाग
पृथ्वीनारायण क्याम्पस, पोखरा

.....
प्रा.डा. विश्वकल्याण पराजुली
विभागीय प्रमुख
समाजशास्त्र तथा ग्रामिण विकास विभाग
पृथ्वीनारायण क्याम्पस, पोखरा

मिति : २०७७/११/२८

कृतज्ञताज्ञापन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, समाजशास्त्र तथा ग्रामिण विकास विभाग अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह (एम.ए.) दोस्रो वर्षको समाजशास्त्र विषयको शोधपत्र स्नातकोत्तर उपाधिको आंशिक आवश्यकता पूर्तिको लागि तयार गरिएको हो । यो शोधपत्र तयार गर्न आफ्नो कार्य व्यवस्तताका बाबजुद पनि महत्वपूर्ण समय उपलब्ध गराई शोधपत्र अध्ययन गरी विभिन्न सल्लाह सुझाव प्रदान गर्दै शोधकार्यमा प्रोत्साहित गर्नुहुने शोध निर्देशक आदरणीय गुरु मुकुन्द लम्साल र बाह्य परीक्षक श्रीधर पोखेल प्रति हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु । विभागीय प्रमुख प्रा.डा. विश्वकल्याण पराजुली तथा अन्य सम्पूर्ण गुरुहरूप्रति कृतज्ञता प्रकट गर्न चाहन्छु । यसैगरी यो शोधपत्र तयार गर्ने क्रममा महत्वपूर्ण सहयोग, सल्लाह र सुझाव प्रदान गर्नुहुने समकक्षी साथीहरू धन्यवादका पात्र हुनुहुन्छ । स्नातकोत्तर तह अध्ययन गर्नका लागि प्रेरित गर्ने मेरा बुवा तोक बहादुर गुरुङ तथा मेरो सम्पूर्ण घर परिवार र सहयोगी महानुभावप्रति आभार प्रकट गर्दछु ।

तथ्याङ्क संकलनको क्रममा मलाई सहयोग गर्नुहुने नौलो बिहानी पोखराका संयोजक राजु (रजनी) थकालीज्यू प्रति हृदयदेखि नै हार्दिक कृतज्ञताज्ञापन गर्दछु । यस नौलो बिहानीमा आवद्ध सदस्यहरूले आफ्नो अमूल्य समय दिएर नितान्त व्यक्तिगत कुराहरू वा सूचना उपलब्ध गराइदिनुभएकोमा सम्पूर्ण उत्तरदातालाई धन्यवाद दिन चाहन्छु । जुन विश्वास र आशाका साथ यस संस्थामा प्रवेश गर्नुभएको छ त्यो आशा अनि इच्छा पुरा होस् भन्ने कामना पनि गर्न चाहन्छु ।

एलिना गुरुङ

विषय सूची

	पृष्ठ
सिफारिस पत्र	ii
स्वीकृति पत्र	iii
कृतज्ञताज्ञापन	iv
विषय सूची	v
तालिका सूची	vii
अध्याय एक : परिचय	१-१०
१.१ अध्ययनको पृष्ठभूमि	१
१.२ समस्याको कथन	६
१.३ अध्ययनको उद्देश्य	८
१.४ अध्ययनको औचित्य	८
१.५ अध्ययनका सीमाहरू	९
१.६ अध्ययनको संगठन	१०
अध्याय दुई : पूर्व अध्ययनको समिक्षा	११-२३
२.१ सैद्धान्तिक अवधारणा	११
२.१.१ महिलावादी सिद्धान्त	१५
२.१.२ द्वन्द्ववादी सिद्धान्त	१७
२.१.३ आधुनिकीकरण	१८
२.१.४ विश्वव्यापीकरण	१९
२.२ पूर्व अध्ययनको समिक्षा	२०
२.३ अवधारणागत योजना	२३
अध्याय तीन : अनुसन्धान विधि	२४-२६
३.१ अध्ययन क्षेत्र छनोटको औचित्य	२४
३.२ अनुसन्धानको ढाँचा	२४
३.३ अध्ययनको समग्र तथा नमूना छनोट	२५
३.४ तथ्याङ्कको प्रकृति र स्रोतहरू	२५
३.५ तथ्याङ्क संकलन विधि	२५
३.६ तथ्याङ्कको विश्लेषण र प्रस्तुतिकरण	२६

अध्याय चार : तेस्रो लिङ्गी व्यक्तिहरूको जनसांख्यिक सामाजिक तथा स्वास्थ्यहरू	२७-३१
४.१ तेस्रो लिङ्गी व्यक्तिहरूको उमेर समूह	२७
४.२ तेस्रो लिङ्गी व्यक्तिहरूको जातिगत विवरण	२८
४.३ तेस्रो लिङ्गी व्यक्तिहरूको धार्मिक अवस्था	२८
४.४ तेस्रो लिङ्गी व्यक्तिहरूको शैक्षिक अवस्था	२९
४.५ तेस्रो लिङ्गी व्यक्तिहरूको रोजगारीको अवस्था	३०
अध्याय पाँच : तेस्रो लिङ्गी विवाहको मान्यता परिवर्तन ल्याउने पक्षहरू	३२-४०
५.१ आर्थिक पक्ष	३२
५.२ राजनितिक पक्ष	३३
५.३ कानुनी पक्ष	३५
५.४ सामाजिक तथा साँस्कृतिक पक्ष	३६
५.५ मिडिया	३८
५.६ आधुनिकीकरण	३९
अध्याय छ : तेस्रो लिङ्गी व्यक्तिहरूको विवाह तथा सन्तान सम्बन्धी धारणा	४१-४९
६.१ विवाह बन्धन होइन	४१
६.२ विवाह एउटा जीवनसाथी र अर्को जीवनसाथीको बीचमा हुनुपर्छ, एउटा लिङ्ग र अर्को लिङ्गको बीचमा होइन	४१
६.३ सन्तान प्राप्तीको लागि विवाह अनिवार्य शर्त होइन	४२
६.३.१ तेस्रो लिङ्गी व्यक्तिहरूको सन्तानको रहस्य पुरा गर्न छनोटमा राखेका विकल्पहरू	४२
६.३.२ तेस्रो लिङ्गी व्यक्तिहरूको वैवाहिक अवस्था	४३
६.४ वैयक्तिक अध्ययन	४४
अध्याय सात : सारांश र निष्कर्ष	५०-५४
७.१ सारांश	५०
७.२ निष्कर्ष	५२
सन्दर्भसूची	
अनुसूचिहरू	

तालिका सूची

शीर्षक	पृष्ठ
४.१ तेस्रो लिङ्गी व्यक्तिहरूको उमेर समूहको विवरण	२७
४.२ तेस्रो लिङ्गी व्यक्तिहरूको जातिगत विवरण	२८
४.३ तेस्रो लिङ्गी व्यक्तिहरूको धार्मिक अवस्थाको विवरण	२९
४.४ तेस्रो लिङ्गी व्यक्तिहरूको शैक्षिक अवस्थाको विवरण	३०
४.५ तेस्रो लिङ्गी व्यक्तिहरूको रोजगारीको अवस्थाको विवरण	३१
६.१ तेस्रो लिङ्गी व्यक्तिहरूले सन्तानको रहर पुरा गर्न छनोटमा राखेका विकल्पहरू	४३
६.२ तेस्रो लिङ्गी व्यक्तिहरूको वैवाहिक अवस्थाको विवरण	४४